

XVIII међународни научни скуп Правнички дани –
„Проф. др Славко Царић“

ПРАВО И ДРУШТВО
У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ

XVIII international scientific meeting Legal days –
„Prof. Slavko Carić, PhD“

LAW AND SOCIETY
IN TIMES OF PANDEMIC

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 24. септембар 2021.

Зборник радова са XVIII међународног научног скупа
Правнички дани – „Проф. др Славко Царић“
„ПРАВО И ДРУШТВО У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ“
24. септембар 2021. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Милан Почуча, редовни професор
Др Владимир Козар, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Јелена Матијашевић, редовни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Гордана Бејатовић, ванредни професор
Др Ненад Бингулац, ванредни професор
Др Сања Шкорић, ванредни професор
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Маријана Младенов, доцент
Др Марко Станковић, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, *редовни професор*

Уредник:

Др Мирко Кулић, *редовни професор*

Штампа:

НС Мала Књига+, Нови Сад

Тираж: 150

ISBN 978-86-86121-45-5

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора
Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ
Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република
Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ
Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду и ванредни професор Факултета тахничких
наука, Универзитета у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА
Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду
| Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ
Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и
правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ
Продекан за међународну сарадњу и доцент на Правном факултету за привреду и
правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ
Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат |
Руска Федерација

ПРОФ. ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ
Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ
Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ
Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG ROHRBACH
St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

PROF. DR VANO TSERTSVADZE
Georgian Institute of Public Affairs | Gruzija

ПРОФ. ДР МАРТА ГЕРЕГ
Декан Правног факултета у Сегедину | Мађарска

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије
медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република
Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република
Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник
међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република
Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ

Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
Универзитет | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and
administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР МЕДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДОЦ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - председник Организационог одбора

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ

ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

ДОЦ. ДР ВЛАДИМИР ШЕБЕК

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР АЊА КОПРИВИЦА

МСР СТЕФАН ДИТРИХ

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Др Зоран С. Павловић, редовни професор
 Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
 Универзитет Привредна академија у Новом Саду
 e-mail: zoran.pav@hotmail.com

Ђорђе Санчанин, МА, докторант
 Правни факултет за привреду и правосуђе

НАСИЉЕ НАД СТАРИЈИМА - *DE LEGE LATA ET DE LEGE FERENDA*

Апстракт:

Насиље над старијима је вишеструко сложено – почевши од питања када почине старости. Законски оквир *de lege lata* даје довољно могућности да се према насиљу над старијима можемо поставити конкретно у његовом решавању, али викимизација старијих данас феноменолошки има изузетно колоритне облике извршења, од злостављања и занемаривања, па до насиља у вези са савременим друштвом и/или технолошким иновацијама, што захтева сталан рад и усавршавање свих учесника у заштити. Од доносилаца одлука се захтева да се *de lege ferenda* морају прво утврдити стварне преваленције ове појаве од унитарног релација и оштора старијих да пријаве насиље, до викимизације у условима социјалне заштите па и вршњачкој насиљу међу старијима. Писање и извештавање медија има значајну улогу у стварању свесности и формирању система заштите старијих од насиља, као значајан део превентивног рада, уз професионално и стручно извештавање. Редукција насиља над старијима могућа је само у синергији свих субјеката заштите и појединаца, кроз заокружени систем деловања, где решење није у санкционисању, већ у превентивном раду и едукацији.

Кључне речи: *Старости, систем заштите и преваленција насиља над старијима, улога медија.*

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Романсирано представљање старости као време мудрости, спокоја и „златног доба“ у животу има и своју реалну, често и негативну страну. Смањење физичке снаге, здравствени проблеми или и економска зависност од других доводе до тога да су старији све више окренути ка помоћи других, што увећава и опасност од насиља према овој популацији. Постати старији често се посматра као „бити проблем“ (Костић, 2010). Старост представља природни ток живљења, и сем међугенерациске солидарности, морамо је посматрати не као проблем већ као право на старост односно право *sui generis* (Соларевић, Павловић, 2018). Право на старост постоји и апсурдно је да се у времену када се у побољшаним условима живота, све бољим резултатима у медицини и општем благостању што резултира и продуженим животним веком сусрећемо са нарушеним елементарним људским правима и правом на старост – односно да те бенефите 21. века неједнако и отежано користимо у стадијуму живота који се означава као старост. Питање насиља над старијима је изузетно сложено,

врло често и табу тема, јер се старији често устручавају да говоре о проблемима које имају. За разлику од појма детета где постоји (делимична бар) сагласност у погледу старосног одређења, врло је тешко дати ту границу када почиње старост (Павловић, 2019). Старија доб се у нашој социјалној култури најчешће повезује са концептом који се темељи на законској доби одласка у пензију. У том смислу се под старијим особама сматрају лица мушког и женског пола која су старија од 65 година живота.

Према дефиницији Светске здравствене организације (СЗО), *старије* су особе од 60 – 75 година, *старе* су особе од 76 - 90 година, а *веома старе* особе су особе изнад 90 година.¹⁾ Често се међу лаицима старење и старост сматра синонимима, међутим на појмовном нивоу неопходно је раликовање старења од старости.

Старење је процес током кога се догађају промене у различитим функцијама. Разликују се три основна вида старења: а) биолошко – успоравање и опадање у функцијама организма с временом; б) психолошко – промене у психичким функцијама и прилагођавању личности на старење и ц) социјално – промене у односу појединца који стари и друштва у којем живи.

Према последњем попису становништва Републике Србије од 2011. године у Србији живи укупно 7.186.862 становника²⁾, а од тога у градским насељима живи 4.271.872 људи. Број становника у старосној групи од 65 година па до 85 година и више према подацима Републичког завода за статистику (даље: РСЗ) је укупно 1.250.316 (у процентима 17,39%) људи од чега су мушкарци 527.067 (42,15%), а жене 723.249 (57,85%). У градским насељима укупно живи 665.006 (15,56%) старијих људи, а у руралним/сеоским деловима укупно живи 585.310 (13,70%).

Имајући у виду низак природни прираштај, као и чињеницу рад пишемо у 2021. години могло би се рећи да је свака пета особа старија од 65 година и да у нешто већем проценту живе у градским насељима.

Насиље над старијима први пут се спомиње 1975. године и то као злостављање бака у британском научном дискурсу под називом „granny battering”.³⁾ Међутим и након протеча 46 година од наведеног случаја сматра се да је ова тема недовољно истражена, те да је прикупљање и обрада података о насиљу над старијим особама на нивоу инцидентних иницијатива различитих аутора. Посебно наглашавамо став Јанковићеве која указује на недовољну истраженост родно заснованог насиља над старијим женама, као посебној врсти насиља над старијима (Јанковић, 2019). Старије жене су по правилу више изоловане, више изложене насиљу, врло упитних могућности да се од њега институционално одбране уз адекватну подршку друштва.

Сем законодавне регулативе покушаћемо да да дамо и приказ писања у електронским медијима у Србији у периоду од 2018. године до 2020. године и да на основу добијених података добијемо одговоре о овој појави. На тај начин указаћемо и тренутни став дела оних који су од надлежних органа добили лиценцу да издају одређена гласила и упознају јавност са друштвеним појавама и догађајима, у конкретном случају о насиљу над старијима. Јер, вест да су у једном месту на северу Србије сродници изоловали за време зиме 2019/2020 свог старијег у помоћну просторију без изолације

1) https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1 (преузето са сајта 11. марта 2021.)

2) <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/31020102?languageCode=sr-Cyrl> (преузето са сајта 10. марта 2021.)

3) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1674523/pdf/brmedj01463-0050b.pdf>

и грејанја, који је од промрзлина преминуо није била довољно пријемчива ни за један медиј да о њему пише. Можда би и посленици јавне речи а не само професионалци требали да за убудуће прођу одговарајуће обуке како би се о теми насиља над старијима одговарајуће извештавало и деловало. Али, кренимо редом!

ЗАКОНСКИ ОКВИР – ПРАВНА ЗАШТИТА ОД НАСИЉА НАД СТАРИЈИМ ОСОБАМА

Насиље се сматра као било који чин против друге особе и против воље те особе. Прегледом релевантне литературе и позитивноправних текстова у Републици Србији нисмо препознали одговарајућу дефиницију шта се сматра насиљем над старијима, тако да смо у овом раду прихватили одређење насиља од стране СЗО, која као насиље уопште дефинише коришћење физичке силе или моћи, претеће или стварне, против самог себе, друге особе или против групе или заједнице које резултира у или има високу вероватноћу повреда, смрти, психолошког повређивања, лошег развика или сиромаштва.⁴⁾ У раду је коришћена подела или типови насиља/злостављања старијих особа како је управо дефинисала СЗО, па разликујемо:

ФИЗИЧКО НАСИЉЕ/ЗЛОСТАВЉАЊЕ – наношење физичког бола или повреде старијој особи;

ПСИХИЧКО НАСИЉЕ/ЗЛОСТАВЉАЊЕ – поступци (вербални/невербални) који могу да изазову психички бол и емоционалну патњу код старије особе;

ФИНАНСИЈСКО НАСИЉЕ/ЗЛОСТАВЉАЊЕ – противзаконито или неадекватно коришћење финансијских средстава старије особе;

СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ/ЗЛОСТАВЉАЊЕ – било која врста сексуалног контакта без пристанка старије особе;

ЗАНЕМАРИВАЊЕ – намерно или ненамерно необезбеђивање основних услова за живот старије особе;

НАПУШТАЊЕ – остављање старије особе која је функционално зависна од туђе неге на период времена у коме може настати штета по њено физичко и ментално здравље.

Иако је последњих година доста пажње било посвећено положају старијих особа и проблемима са којима се они суочавају ипак нема документа који би на систематичан и целовит начин представљао извор права и одредио правну заштиту, правне процедуре/поступаке за старије особе, већ је заштита ове групе лица/становништва регулисана кроз више закона и подзаконских аката. Правни систем Републике Србије ову тему препознаје кроз ратификоване конвенције (Истанбулска конвенција и др.), уставне одредбе, законске прописе о социјалној заштити, Закон о спречавању насиља у породици, Кривични законик, Породични закон, Закон о здравственој заштити, Закон о забрани дискриминације, Закон о безбедности саобраћаја на путевима, законске одредбе прописа о пензијском осигурању и други (од сета правосудних закона па даље). И пре усвајања ових докумената у Р. Србији је формулисана Национална стратегија о старењу⁵⁾ као документ који је укључио принципе доживотног развоја појединца, поштовање различитости и последично другачијих потреба међу популацијом старијих, солидарности и дијалог, оствари-

4) Ibid. стр. 5

5) Службени гласник РС 55/05 и 71/05 Исправка.

вање једнаких могућности за све и афирмисање личне одговорности и друго. Нечињење се дакле у овом тренутку не може правдати недостатком системске заштите, јер инструменти су већ ту, почевши од кровног инструмента Устава земље, па даље.

Устав Републике Србије

Устав као највиши правни акт једне државе којим се јемче и гарантују основна људска права и слободе има посебно написан део којим се уређују људска и мањинска права и слободе⁶⁾ која се односе на сваког појединца. Међутим Устав не препознаје и не спомиње старије особе као посебну друштвену групу, али се у члану 21. забрањује дискриминација између осталог и по основу старости⁷⁾ док се у члану 68. којим се уређује здравствена заштита посебно наводе стари⁸⁾.

Закон о социјалној заштити

Социјална заштита одређена је као организована друштвена делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самостални и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености⁹⁾. Као циљеви се између осталог наводе очување и унапређење породичних односа, као и унапређење породичне, родне и међугенерациске солидарности, предупредивање злостављања, занемаривања или експлоатације, односно отклањања њихових последица. Сви циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и другим активностима¹⁰⁾. Овај закон као корисника права или услуга препознаје пунолетно лице старије од 65 година (старији корисник) када је његово благостање, безбедност и продуктиван живот у друштву угрожен ризицима услед старости, инвалидитета, болести, породичних и других животних околности¹¹⁾. Као корисници услуга посебно су наведена лица за која постоји опасност да ће постати или већ јесу жртве занемаривања, злостављања, експлоатације, насиља односно насиља у породици. Сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту која се обезбеђује пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком¹²⁾. Пружаоци услуга социјалне заштите сарађују са образовним и здравственим установама, полицијом, правосудним и другим државним органима, органима територијалне аутономије, односно органима јединица локалне самоуправе, удружењима и другим правним и физичким лицима¹³⁾. Сваки корисник социјалне заштите има право на социјалну заштиту која се заснива на социјалној правди, одговорности и солидарности, која му се пружа уз поштовање његовог физичког и психичког интегритета, безбедности, као и уз уважавање његових моралних, културних и религијских убеђења, у складу са зајемченим људским

6) Члан 18. до члана 82. Устав Републике Србије („Службени гласник РС“ број 98/2006)

7) Ibid. члан 21.

8) Ibid. члан 68.

9) члан 2. Закона о социјалној заштити („Службени гласник РС“, број 24/2011)

10) Ibid. члан 3.

11) Ibid. члан 41. став 3

12) Ibid. члан 4.

13) Ibid. члан 7.

правима и слободама¹⁴). У пружању социјалне заштите важе и примењују се следећа начела: начело забране дискриминације, начело најбољег интереса корисника, начело најмање рестриктивног окружења, начело ефикасности, начело благовремености, начело целовитости социјалне заштите, начело унапређења квалитета социјалне заштите, начело доступности и индивидуализације социјалне заштите и начело јавности у раду.

Закон о спречавању насиља у породици

Овим прописом уређује се спречавање насиља у породици и поступање државних органа и установа у спречавању насиља у породици и пружању заштите и подршке жртвама насиља у породици, уз напомену да се одредбе истог не примењује на малолетна лица која учине насиље у породици¹⁵). Циљ овог закона је да на општи и јединствен начин уреди организацију и поступање државних органа и установа и тиме омогући делотворно спречавање насиља у породици и хитну, благовремену и делотворну заштиту и подршку жртвама насиља у породици¹⁶). Насиље у породици, у смислу овог закона, јесте акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља учиниоца према лицу са којим се учинилац налази у садашњем или ранијем брачном или ванбрачном или партнерском односу или према лицу са којим је крвни сродник у правој линији, а у побочној линији до другог степена или са којим је сродник по тазбини до другог степена или коме је усвојитељ, усвојеник, храњеник или хранитељ или према другом лицу са којим живи ли је живео у заједничком домаћинству¹⁷). Примена предметног Закона је значајна и на пољу сарадње у спречавању насиља у породици у кривичним поступцима за кривична дела и то: прогањање (члан 138а Кривичног законика); силовање (члан 178. Кривичног законика); обљуба над немоћним лицем (члан 179. Кривичног законика); обљуба злоупотребом положаја (члан 181. Кривичног законика); недозвољене полне радње (члан 182. Кривичног законика); полно узнемиравање (члан 182а Кривичног законика); подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183. Кривичног законика); посредовање у вршењу проституције (члан 184. Кривичног законика); приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетних лица за порнографију (члан 185. Кривичног законика); насиље у породици (члан 194. Кривичног законика); недавање издржавања (члан 195. Кривичног законика); кршење породичних обавеза (члан 196. Кривичног законика); родоскрвнуће (члан 197. Кривичног законика); трговина људима (члан 388. Кривичног законика) и друга кривична дела ако је кривично дело последица насиља у породици.

Закон се примењује и на пружање заштите и подршке жртвама горе наведених кривичних дела¹⁸). Будући да је предметни правни пропис усмерен на делотворно спречавање насиља у породици и јединствен начин организације и по-

14) Ibid. члан 24.

15) члан. 1. Закон о спречавању насиља у породици („Службени гласник РС“, број 94/2016)

16) Ibid. члан 2.

17) Ibid. члан 3.

18) Ibid. члан 4.

ступања државних органа и установа, важно је да се у правном систему уреди и пропише примена других прописа кад је о насиљу у породици случај. На спречавање насиља у породици, у поступцима против учинилаца кривичних дела одређених Законом о спречавању насиља у породици и на пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици и жртвама кривичних дела одређених овим законом примењују се Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о парничном поступку, Породични закон и Закон о полицији¹⁹⁾. За спречавање насиља у породици и пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици и жртвама кривичних дела одређених овим законом надлежни су: полиција, јавна тужилаштва, судови опште надлежности, прекршајни судови, надлежни државни органи и центри за социјални рад као установе²⁰⁾.

Посебно је важно истаћи да је Законом о спречавању насиља у породици прописано да се израђује индивидуални план заштите и подршке жртви²¹⁾ као и да се води посебна евиденција података о случајевима насиља у породици²²⁾. Колико је проблем насиља у породици (а тиме и насиља над старијим особама) озбиљан, јасно се може закључити јер је законодавац имао потребу да о томе донесе посебан закон и да поред донетог закона пропише да ће за праћење примене тог закона Влада образовати Савет за сузбијање насиља у породици чији је задатак да поред праћења примене закона, побољшава координисање и делотворност спречавања насиља у породици и заштиту од насиља у породици

Породични закон

Породични закон уређује брак и односе у браку, односе у ванбрачној заједници, односе детета и родитеља, усвојење, хранитељство, старатељство, издржавање, имовинске односе, односе у породици, заштиту од насиља у породици, поступке у вези са породичним односима и лично име²³⁾. Насиље над старијим особама у породичном контексту сагледава се као специфична форма насиља у породици. Законодавац је изричито забранио насиље у породици и прописао да свако има право на заштиту од насиља у породици²⁴⁾. Осим тога у деветом делу Породичног закона детаљно је регулисана заштита од насиља у породици, и то тако што је најпре дата дефиниција насиља у породици²⁵⁾, шта се под насиљем у породици подразумева, која је опширнија и детаљнија од дефиниције која је дата у Закону о спречавању насиља у породици. Породичним законом је утврђен круг лица која се сматрају члановима породице, готово идентично као у Закону о спречавању насиља у породици.

19) Ibid. члан 5.

20) Ibid. члан 7.

21) Ibid. члан 31.

22) Ibid. члан 32.

23) члн 1. Породични закон („Службени гласник РС“, број 18/2005, 72/2011-др.закон, 6/2015)

24) Ibid. члан 10.

25) Ibid. члан 197.

Породични закон регулише и прописује мере заштите против члана породице који врши насиље²⁶⁾, продуживање²⁷⁾ и престанак²⁸⁾ мера заштите. Такође је уредио посебан поступак по чијим се правилима поступа у праници која се води ради заштите од насиља у породици²⁹⁾. Тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење мере заштите од насиља у породици, могу поднети: члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства. Тужбу за престанак мере заштите од насиља у породици може поднети члан породице против кога је мера одређена. Породични закон у споровима за заштиту од насиља у породици прописује нарочиту хитност поступка, па се прво рочиште заказује тако да се одржи у року од осам дана од дана када је тужба примљена у суду, а другостепени суд је дужан да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је достављена жалба³⁰⁾.

Кривични законик

Кривични законик посебно не санкционише насиље над старијим особама, нити има предвиђено кривично дело за злостављање старијих лица/особа, али се поједина кривична дела против брака и породице, као што је насиље у породици³¹⁾, недавање издржавања³²⁾, кршење породичних обавеза³³⁾, затим поједина кривична дела против живота и тела као што су напуштање немоћног лица³⁴⁾, обљуба над немоћним лицем³⁵⁾, злоупотреба поверења³⁶⁾ на посредан начин односе на старије особе/лица. Такође се на посредан начин односе и она кривична дела која су садржана у Закону о спречавању насиља у породици. Имајући у виду чињеницу да се кроз КЗ посебна пажња обраћа на заштиту посебно осетљивих категорија – деце или трудница на пример, чини се да би у будућим изменама кривичног законодавства требало посветити посебну пажњу и популацији старијих.

Закон о здравственој заштити

Законом о здравственој заштити уређује се, између осталог, друштвена брига за здравље становништва, општи интерес у здравственој заштити, као и друга питања од значаја за организацију и спровођење здравствене заштите³⁷⁾. Здравствена заштита, у смислу овог закона, организована је и свеобухватна делатност друштва, са циљем остваривања највишег могућег нивоа очувања и унапређења

26) Ibid. члан 198.

27) Ibid. члан 199.

28) Ibid. члан 200.

29) Ibid. члан 283-289.

30) Ibid. члан 285.

31) Члан 19. Кривични законик («Службени гласни РС», бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

32) Ibid. члан 195.

33) Ibid. члан 196.

34) Ibid. члан 126.

35) Ibid. члан 179.

36) Ibid. члан 216.

37) Члан 1. Закона о здравственој заштити („Службени гласник РС“, бр. 25/2019)

здравља грађана³⁸⁾. Друштвена брига за здравље остварује се обезбеђивањем здравствене заштите групацијама становништва које су изложене повећаном ризику оболевања, здравствене заштите лица у вези са спречавањем, сузбијањем, раним откривањем и лечењем болести и стања од већег јавноздравственог значаја, као и здравствене заштите социјално угроженог становништва, под једнаким условима на територији Републике Србије³⁹⁾. Друштвеном бригом за здравље између осталог обухваћена су лица старија од 65 година живота. Закон прописује да стари имају право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите⁴⁰⁾.

Закон о забрани дискриминације

Законом о забрани дискриминације уређује се општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације⁴¹⁾. Дискриминација и дискриминаторско поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, *сџаросном добу*, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима⁴²⁾. Овај закон забрањује дискриминације лица на основу старосног доба. Стари имају право на достојанствене услове живота без дискриминације, а посебно, право на једнак приступ и заштиту од занемаривања и узнемиравања у коришћењу здравствених и других јавних услуга⁴³⁾.

Закон о безбедности саобраћаја на путевима

За разлику од на пример кривичног законодавства, овај закон је препознао старије особе као посебно осетљиву категорију која заслужује посебну пажњу и заштиту. Тако је ЗОБСНП прописао да су учесници у саобраћају дужни да развијају хумане односе међу људима ради заштите здравља и живота других лица, а нарочито деце, инвалида, *сџарих* и немоћних лица⁴⁴⁾.

У наведеним законским текстовима налазе се дефинисана многобројна директна или индиректна права старијих, као и обавезе оних који не само по моралу да брину о њима, а како то изгледа у јавности, у односу на извештавање медија о овим питањима, покушали смо да одговоримо кроз кратко истраживање у медијским написима како следи.

38) Ibid. члан 2.

39) Ibid. члан 11.

40) Ibid. члан 20.

41) Члан 1. Закона о забрани дискриминације («Службени гласник РС», бр. 22/2009)

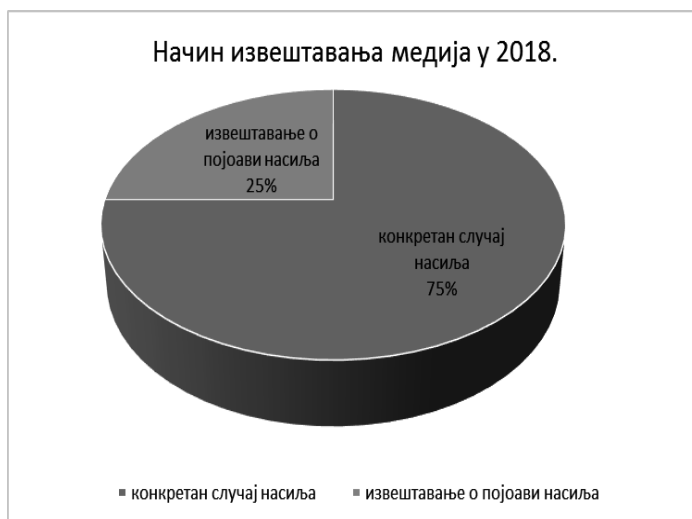
42) Ibid. члан 2.

43) Ibid. члан 23.

44) Члан 3. Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА О НАСИЉУ НАД СТАРИЈИМА НА ОСНОВУ ПРАЋЕЊА ИЗВЕШТАВАЊА ЕЛЕКТРОНСКИХ МЕДИЈА У ПЕРИОДУ ОД 2018-2020. ГОДИНЕ

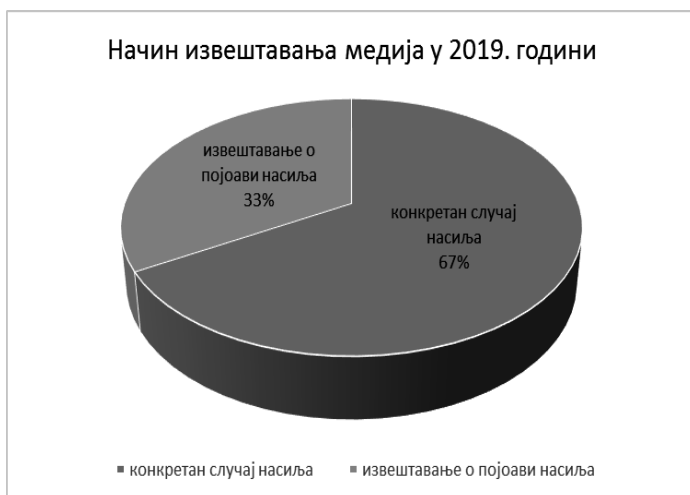
Праћењем извештавања електронских медија на територији Републике Србије, тачније праћењем извештавања интернет издања дневних новина Политика, Данас, Блиц, Вечерње новости, Дневник и Курир о насиљу над старијим особама за период од 01.01.2018. године до 31.12.2018. године утврђено је да се о овој теми писало у укупно 5 новинских чланака. О конкретном случају насиља у којима су жртве насиља старије особе извештавано је у 4 објаве новинских чланка, а у једној објави извештавано је о насиљу над старијим особама као појави. Од укупно 4 новинска чланка која се односе на извештавање о конкретном случају, сва четири су извештавала о различитим случајевима насиља/злостављања.

О конкретним случајевима насиља су у 2018. години извештавали:

	Вечерње новости	Политика	Данас	Блиц	Дневник	Курир
2108.				2 чланка	1 чланак	1 чланак

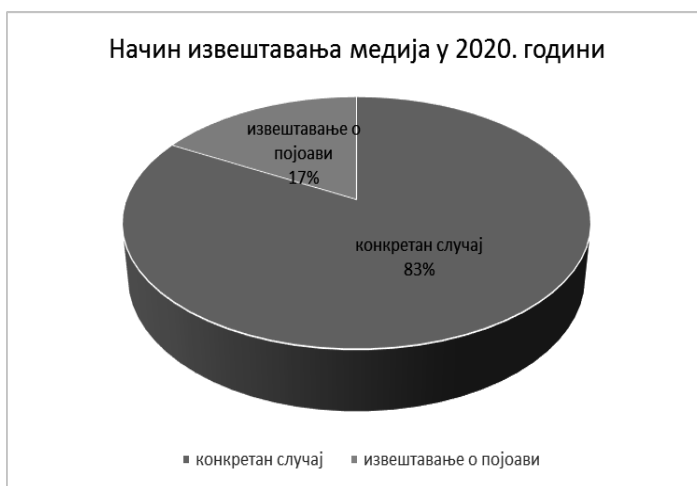
Праћењем извештавања електронских медија на територији Републике Србије, тачније праћењем извештавања интернет издања дневних новина Политика, Данас, Блиц, Вечерње новости, Дневник и Курир о насиљу над старијим особама за период од 01.01.2019. године до 31.12.2019. године утврђено је да се о овој теми писало у укупно 6 новинских чланака. О конкретном случају насиља у којима су жртве насиља старије особе извештавано је у 4 објаве новинских чланка, а у 2 објаве извештавано је о насиљу над старијим особама као појави. Од укупно 4 новинска чланка која се односе на извештавање о конкретном случају, сва четири су извештавала о различитим случајевима насиља/злостављања.

О конкретним случајевима насиља су у 2019. години извештавали

	Вечерње новости	Политика	Данас	Блиц	Дневник	Курир
2019.		3 чланка		1 чланак	2 чланка	

Праћењем извештавања електронских медија на територији Републике Србије, тачније праћењем извештавања интернет издања дневних новина Политика, Данас, Блиц, Вечерње новости, Дневник и Курир о насиљу над старијим особама за период од 01.01.2020. године до 31.12.2020. године утврђено је да се о овој теми писало у укупно 64 новинска чланка. О конкретном случају насиља у којима су жртве насиља старије особе извештавано је у 53 објаве новинских чланка, а у 11 објава извештавано је о насиљу над старијим особама као појави. Од укупно 53 новинска чланка која се односе на извештавање о конкретном случају, извештавано је о 29 различитих случајева насиља/злостављања.

О конкретним случајевима насиља су у 2020. години извештавали

	Вечерње новости	Политика	Данас	Блиц	Дневник	Курир
2020.	13	7	2	12	0	20

У новинским чланцима у којима се писало уопштено или о конкретном случају насиља над старијим особама/лицима, готово увек су наведене информације о поступању надлежних органа или институција.

Информације о поступању надлежних институција за 2018, 2019. и 2020. годину

Институције	2018.	2019.	2020.
Полиција	3	3	29
Суд		1	6
Тужилаштво		1	18
Хитна помоћ	2	1	11
Болница	1		11
Дом здравља		1	6
Старачки дом		1	1
Министарство			6
Секретаријат			
Центар за социјални рад		1	2

Жртве насиља

Истражујући извештавање о насиљу над старијим особама интернет издања дневних новина Политика, Данас, Блиц, Вечерње новости, Дневник и Курир за период од 2018. до 2020. године, желели смо да анализирамо које податке о жртвама насиља медији наводе.

Сва интернет издања дневних новина наводе: број жртава, пол и старост жртве насиља над старима. У 2018. години, од укупно 4 конкретна случаја о којима је извештавано у 4 новинска чланка, жртве су биле 3 особе мушког пола и 1 особа женског пола. У 2019. години, од укупно 4 конкретна случаја о којима је извештавано у 4 новинска чланка, жртве су биле 2 особе мушког пола и 4 особе женског пола. У 2020. години, од укупно 29 конкретних случајева о којима је извештавано у 53 новинска чланка, жртве су биле 18 особа мушког пола и 19 особа женског пола.

	М	Ж	60-75 година	76-90 година	90≤ година
2018. година	3	1	3 мушкарца	1 жена	
2019. година	2	4	2 мушкарца	4 жена	
2020. година	18	19	12 мушкараца 9 жена	6 мушкараца 7 жена	2 мушкарца 1 жена

Ни једно интернет издање дневних новина не наводи податке који се тичу образовног нивоа жртве насиља, да ли је жртва корисник пензије, да ли је жртва издржавано лице, да ли је жртва власник непокретности. У неколицини текстова можемо пронаћи податке у ком сродству је жртва насиља са извршиоцем насиља.

Извршиоци насиља над старијима

Истражујући извештавање о насиљу над старијим особама интернет издања дневних новина Политика, Данас, Блиц, Вечерње новости, Дневник и Курир за период од 2018. до 2020. године, желели смо да анализирамо *које њогаџке о извршиоцу насиља медији наводе*. Сва интернет издања дневних новина наводе: пол, старост и број извршилаца насиља над старима. У 2018. години, од укупно 4 конкретна случаја о којима је извештавано у 4 новинска чланка, сви извршиоци су биле су биле особе мушког пола.

У 2019. години, од укупно 4 конкретна случаја о којима је извештавано у 4 новинска чланка, сви извршиоци су биле особе мушког пола

У 2020. години, од укупно 29 конкретних случајева о којима је извештавано у 53 новинска чланка, сви извршиоци су биле особе мушког пола.

	М	Ж	20-30 година	30-40 година	40-50 година	50-60 година	60-70 година	70-80 година	80-90 година
2018.	4	/	2	2					
2019.	4	/	1	1	1	1			
2020.	29	/	3	3	6	2	3	2	10

У 2018. години ни једно интернет издање дневних новина није навело податке који се тичу образовног нивоа извршиоца насиља, да ли је извршилац корисник пензије, да ли је извршилац издржавано лице, да ли је извршилац власник непокретности. У једном тексту који је објављен у Куриру наведено је да је извршилац насиља син. У 2019. години ни једно интернет издање дневних новина није навело податке који се тичу образовног нивоа извршиоца насиља, да ли је извршилац корисник пензије, да ли је извршилац издржавано лице, да ли је извршилац власник непокретности, У једном тексту који је објављен у Политици наведено је да је извршилац насиља син. У 2020. години од укупно 29 конкретних случајева о којима је извештавано само су две новине навеле да је извршилац био у једном случају лекар, а у другом случају студент. То су били Курир и Политика. Од осталих података Курир је у једном случају објавио да је извршилац корисник пензије, у другом случају је наведено да је извршилац издржавано лице, а у трећем случају је наведено да је извршилац власник непокретности.

Такође нас је интересовало да ли су медији наводили информацију о сродничком односу са жртвом насиља имајући у виду да је насиље над старијим особама насиље које је најчешће присутно у оквиру породице. Сродници који се наводе у медијима које смо пратили су следећи:

	СИН	СУПРУГ/МУЖ	УНУК
2018. година	1	/	/
2019. година	1	/	/
2020. година	4	7	1

Највећи број случаја насиља над старијим особама према нашим анализама како извештавају електронски медији настала су између лица која нису у никаквом сродничком односу са жртвом насиља.

Место извршења насиља над старијима

Будући да према подацима РСЗ-а број становника у старосној групи од 65 година до 85 година у већем проценту живи у градским насељима, интересовало нас је да ли је насиље над старијим особама присутно више у тим срединама или у рурални/сеоским деловима, на северу земље у Војводини или у остатку Србије.

Према подацима које смо анализирали мањи број случајева насиља над старима извештавано је са подручја Војводине и из руралних/сеоских делова.

	АП ВОЈВОДИНА	ОСТАТАК СРБИЈЕ	ГРАДСКА НАСЕЉА	РУРАЛНЕ/ СЕОСКЕ СРЕДИНЕ
2018. година	3	1	3	1
2019. година	1	3	3	1
2020. година	12	17	18	11

У више од 75% случајева насиље над старијим особама учињено је у породичној кући према извештавању медија, а потом око 25% у јавном простору и то на улици.

Врсте насиља над старијима

У 2018. години од укупно 4 случаја насиља над старијим особама, 3 случаја су била физичко насиље, а једно је био случај занемаривања. При томе код једног случаја физичког насиља, јер је старица претучена, било је у питању сексуално насиље јер је након тога силована.

У 2019. години од укупно 4 случаја насиља над старијим особама, сва 4 случаја су била физичко насиље, с тим што је један од случаја поред физичког насиља било и сексуално насиље.

У 2020. години од укупно 29 случаја насиља над старијим особама, у 25 случаја је било физичко насиље, у 3 случаја је било занемаривање прописаних правила у случају COVID19 пандемије, у 1 случају је било сексуално насиље, а у 2 случаја физичког насиља било је и финансијске користи, која је заправо била повод физичком насиљу.

Имајући у виду горе наведено утврђено је да је према извештавању интернет издања дневних новина Политика, Данас, Блиц, Вечерње новости, Дневник и Курир о насиљу над старијим особама за период од 01.01.2018. године до 31.12.2020. године извештавано највише о физичком насиљу. У чланцима о насиљу над старијим осо-

бама наведени су и начини на које су физичка насиља почињена, па се тако наводе средства којима је насиље извршено (нож, пиштољ, ловачка пушка, секира, мотка, бејзбол палица...).

Последице насиља над старијима

Извештавајући о насиљу над старијим особама, интересовало нас је да ли се као информација доставља последица која наступа услед одређене врсте насиља. Према подацима до којих смо дошли анализом текстова, због врсте насиља које је у преко 75% случајева физичко насиље над старијим особама, последице смо посматрали као физичке, психичке и смртне последице.

У 2018. години, од укупно 4 случаја насиља над старијим особама, од којих су 3 била физичко насиље, смртна последица је била у једном случају. Такође је констатовано да физичко и психичко насиље постоје комбиновано, тако да је код физичког насиља присутно истовремено и психичко насиље над старијим особама.

У 2019. години, од укупно 4 случаја насиља над старијим особама, од којих су 3 била физичко насиље, смртна последица је била у два случаја. Један случај физичког насиља био је истовремено комбинован са финансијским насиљем над старијом особом.

У 2020. години, од укупно 29 случаја насиља над старијим особама, од којих су 25 била физичко насиље, смртна последица је била у 20 случаја. Преосталих 5 случаја физичког насиља комбиновани су са психичким насиљем.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

У самом раду извршена је анализа законодавног оквира *de lege lata* којим се дефинише положај старијих, одговорности надлежних органа и појединаца, али и могућности за даљим унапређењем у заштити од насиља над старијима. Истраживање је омогућило да се утврди колико је тема насиља над старијим особама и феноменологији насиља заступљена у извештавању електронских медија на територији Републике Србије.. Да би имали једну што реалистичнију слику и приказ о теми насиља над старијим особама, извештавање медија праћено је у 2018. години, 2019. и 2020. години. Посебно је важно истаћи да је 2020. година била година у којој је свет био погођен пандемијом COVID 19, па су и теме у којима се извештавало о старијим особама биле више заступљене. Истраживање је указало:

- да се медији у Србији недовољно баве темама о старијим особама, посебно темом насиља над старијим особама;
- старије особе најчешће се у медијима спомињу у ситуацијама где су жртве несрећних догађаја из рубрика црне хронике;
- недостају дубље анализе, детаљнија извештавања и критички текстови о темама насиља над старијим особама;
- недостатак едукованих новинара и редакција који би на професионалан и стручан начин извештавали о теми насиља над старијим особама;
- да је у свим случајевима насиља над старијим особама извршилац насиља особа МУШКОГ ПОЛА.

Позитивноправни оквир у вези са правом на старост укључујући и насиље над старијима у предметном контексту упућује да су извршени озбиљни кораци у дефинисању улоге и задаци свих актера. Инсистирање на јасно постављеним стандар-

дима здравствене, социјалне, породичноправне и кривичноправне заштите посма-трајући ствари *de lege ferenda* доводи до закључка да је неопходно имати заокружени систем мултисекторског деловања, које само у синергији може допринети смањењу насиља над старијима, у чему значајну улогу имау и медији, као глас јавности.

Zoran S. Pavlović, PhD, Full Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

Đorđe Sančanin, PhD student

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

VIOLENCE AGAINST THE ELDERLY – DE LEGE LATA ET DE LEGE FERENDA

Abstract:

Violence against the elderly is complex, starting from the fact that it is difficult to determine the limit when the age begins. The legal framework de lege lata provides enough opportunities to address violence against the elderly concretely in its solution, but victimization of the elderly today phenomenologically has extremely colorful forms of execution, from abuse and neglect to violence related to modern society and / or technological innovation., which requires constant work and training of all participants in protection. Decision-makers are required to de lege ferenda first determine the actual prevalence of this phenomenon from intra-family relations and the resistance of the elderly to report violence, to victimization in social care institutions and even peer violence among the elderly. Media writing and reporting has a significant role in creating awareness and forming a system of protection of the elderly from violence, as a significant part of preventive work, along with professional and expert reporting. Reduction of violence against the elderly is possible only in the synergy of all subjects of protection and individuals, through a complete system of action, where the solution is not in sanctions, but in preventive work and education.

Keywords: *Age, system of protection and prevalence of violence against the elderly, the role of the media.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Костић, М. (2010). Виктимитет старих људи. Ниш: Правни факултет, Центар за публикације
2. Павловић, З. (2019). Виктимизација кроз животне циклусе. Београд, Службени гласник.
3. Соларевић, М., Павловић, З. (2018). Aging and Human Rights: Human Dimension of Statistics and Legislation in Serbia. Yearbook Human Rights Protection, No 1. Novi Sad, Provincial Ombudsman and Institute for Criminology and Sociology Research Belgrade. p.51-69.
4. Јанковић, С. (2019). Marginalizovan društveni položaj starijih žena. Banja Luka/ Београд, у: Положај marginalizovanih grupa u društvu, str.345-352.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

616.98:578.834]:34(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др Славко Царић (18 ; 2021 ; Нови Сад)

Право и друштво у условима пандемије : [зборник радова] = Law and society in times of pandemic : [proceedings] / XVIII међународни научни скуп "Правнички дани проф. др Славко Царић", 24. септембар 2021, Нови Сад = 18th International Scientific Meeting Legal Days - Prof. Slavko Carić PhD ; [уредник Мирко Кулић]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2021 (Нови Сад : НС Мала књига +). - 400 стр. : граф. прикази, табеле ; 24 cm

Тираж 150. - Стр. 19-22: Уводна реч / Мирко Кулић = Introductory speech / Mirko Kulić. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-45-5

а) Пандемија - Правни аспект - Зборници

COBISS.SR-ID 45441801